

Η ΣΠΗΛΙΑ ΣΤΑ ΛΑΪΚΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ ΜΑΝΝΑΣ
ΚΑΙ Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ*

Από τόν
ΧΡ. Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟ**

Τό αίνιγμα άποτελει ένα άπό τά άξιόλογα είδη του λαϊκου λόγου. Τό γλωσσικό αυτό μνημετο μέ τή πρόοδο του τεχνολογικου πολιτισμου σιγά-σιγά χάνεται στις ήμέρες μας.

Η είσοχη νέων στοιχειών και τρόπων ζωής μας έχει έπηρεάσει ώστε νά άδιαφορούμε για τά ζωντανά μνημετα του λόγου που έπιζοϋν άκόμη στο λαό μας.

Από τίς λίγες μελέτες που ύπάρχουν για τά νεοελληνικά αίνιγματα καμιά δέν άσχολεται μέ αίνιγματα που άφοροϋν τ ά σ π ή λ α ι α, ίσως γιατί δέν ύπάρχουν αίνιγματα που νά έχουν σαν λύση τους τό σπήλαιο δηλαδή τή σπηλιά. Είναι γνωστό ότι ή λύση ενός αίνιγματος είναι αυτή που ύποδηλώνει σαν άπάντηση του τί είναι. Π.χ. Στο αίνιγμα: "έχω ένα βαρελόκι πδχει δυό λογίων κρασάκι", ή λύση είναι τό αύγό. "Η στο αίνιγμα "ψηλός ψηλός καλόγερος και κόκκαλα δέν έχει", ή λύση είναι ο καπνός. Αίνιγμα που νά έχει για λύση του τό σπήλαιο άπό ότι γνωρίζουμε δέν ύπάρχει στο νεοελληνικό λόγο. Τό γεγονός αυτό δέν είναι τυχαίο όπως θά αναφέρουμε πιο κάτω. Υπάρχει όμως μέσα στο γρίφο πολλών νεοελληνικων αίνιγματων ή λέξη σ π η λ ι ά ή σ π η λ ί τ σ α κλπ. σαν αίνιγματική λέξη. Έχουμε πολλά δείγματα που ο λαός μεταχειρίζεται τή λέξη σπήλαιο για νά κάνει τό αίνιγμα πιο δυσνόητο, ίσως γιατί και τό σπήλαιο αυτό καθεαυτό είναι σκοτεινό και άκαθόριστο.

Τά αίνιγματα αυτά που περικλείουν σαν αίνιγματική λέξη τή σπηλιά είναι διασκορπισμένα σε διάφορες συλλογές ή χειρόγραφα. Πιστεύουμε ότι άξίζει νά γίνουν άντικείμενα έρευνας γιατί όχι μόνο κρύβουν πλούσια διαλεκτικά γλωσσικά στοιχεία άπό τά ιδιώματα τής έλληνικής γλώσσας αλλά

* Caves in Folk mother tales viewed from the medical angle.

** ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ CH. Vas Sofias 121, Athens, Greece.

κυρίως γιατί περικλείουν νουθεσίες και διδάσκουν έμμεσα τήν Ιατρική πρόληψη από όρισμένες σοβαρές αρρώστιες.

Σκοπός τής άνακοίνωσης αυτής είναι νά έρμηνεύσουμε τήν Ιατρική σοφία πού κρύβει τό έμμετρο αυτό είδος τής λαϊκής μας παράδοσης.

Τά αίνίγματα γύρω από σπηλιές αποτελούν ιδιότυπη άσκηση και μέσο στοχασμού για τό νοϋ και τό συναισθηματικό κόσμο τής Έλληνίδας μάνας σχετικά μέ τή διατροφή και τήν υγεία του παιδιού της.

Στήν άρχαία Έλλάδα και τό Βυζάντιο σπάνια βρίσκονται αίνίγματα πού μιλάνε για σπήλαια. Άπεναντίας όσα σχετικά αίνίγματα μας είναι γνωστά άφορούν στήν περίοδο τής Φραγκοκρατίας και τής Τουρκοκρατίας, ιδίως τή χρονική περίοδο από τήν Άλωση τής Κωνσταντινούπολης τό 1453 και μετά. Τά αίνίγματα αυτά άποκτοϋν έπιπλέον και ιστορική σημασία.

Τά πιό δημώδη αίνίγματα πού περικλείουν μέσα στο γρίφο τους τή λέξη σπηλιά έχουν έπινοηθεί από τήν Έλληνίδα μητέρα, ή όποία τά διηγείται μόνη στα παιδιά της. Αύτά σπάνια άπασχολοϋν τίς συντροφικές τών νέων ή τών άνδρων.

Η Έλληνίδα μητέρα ή όποία είναι ό κύριος φορέας τής διαιώνισής τους για νά τά κάνει πιό έλκυστικά τους προσδίδει συναισθηματικό τόνο και μαγεία. Έτσι τά όνομάζει βρετά, καστράκια, καστρά, καταλόγια, νιώσματα, νισίματα, ξεπουλητά, παράγκουλα, παραμαντεύματα, παραπουλητά, παρατσάφαλα,πραματάκια, τσάφαλα, χώσματα κλπ. Τά αίνίγματα πού περικλείουν μέσα στο γρίφο τους τή λέξη σπηλιά δέν είναι για τή μάνα ένας διαγωνισμός ή ένα παιχνίδι πού σκοπό έχει νά ψυχαγωγήσει τό παιδί της ή νά του έξασκήσει τό νοϋ, όπως ήταν γενικά τά αίνίγματα στήν άρχαιότητα. Είναι ό αίνιγματικός, ό άσαφής λόγος πού τής θυμίζει τό σπήλαιο, τή διφορούμενη έννοια του σπηλαίου. Τά αίνίγματα αυτά θυμίζουνε τους χρησμούς τών άρχαίων πού συντάσσονταν σαν γρίφοι.

Χαρακτηριστικό στα δημώδη αίνίγματα τής Έλληνίδας μητέρας πού περικλείουν μέσα τους τή λέξη σ π η λ ι ά είναι ότι έχουν σχέση μέ τή διατροφή του παιδιού της και τήν προφύλαξη τής υ γ ε ί α ς του από χρόνια, άνιάτα ή λοιμώδη βρεφοφθόρα και θανατηφόρα νοσήματα. Γιαυτό και όλα σχεδόν τά αίνίγματα αυτά παροτρύνουν τό παιδί για καλή διατροφή. Τό ένστικτο και ό συνειρμός τών παραστάσεων άναγκάζει τή μάνα νά ταυτοποιεί τό μικρό στόμα ή τή μύτη του παιδιού της μέ τό σπήλαιο.

Στήν αρχαία ελληνική γλώσσα τό σπήλαιο σημαίνει όπως καί σήμερα μιά κοιλότητα γής. Τό σπήλαιό έτοιμολογικά προέρχεται από τή λέξη σ π έ-ο ς, σ π η σ ο ς πού σημαίνει, όπή, τρύπα μέσα από τήν όποία διέρχεται άέρας. Γιαυτό καί τούς δύο μυκτῆρες (τά ρουθουνάκια) τοῦ παιδιοῦ της, ἡ μάννα τά άποκαλεῖ θωπευτικά σ π η λ ι ά κ ι α ἢ σ π η λ ι α δ ά κ ι α.

Έπίσης άσυναίσθητα στό γλωσσικό αἰσθημα της άπλης λαϊκῆς μάννας, όπως συνέβαινε καί στά αρχαία χρόνια μέ τήν ίδια λέξη πολλές φορές ἡ μάννα έννοεῖ ένα πολύ μεγάλο καί ταυτόχρονα ένα πολύ μικρό πράγμα. Π.χ. ρωγός εἶναι τό μικρό σπήλαιο αλλά καί ρωγός εἶναι ἡ πολύ μικρή θήκη πού εἶναι μέσα κλεισμένο ένα ρεβίθι (τροφή) καί τό πρώτο φαγητό τοῦ παιδιοῦ στήν αρχή κάθε έποχῆς τοῦ έτους (άνοιξης, θέρους κλπ.) "δέν ρώγιασε άκόμη" δηλ. δέν δοκίμασε από τό τάδε φαγητό ἡ φρούτο της έποχῆς. Ἡ Έλληνίδα μάννα προτιμáει τή λέξη σπηλίτσα σάν παρομοίωση γιά τό μικρό στομάτι τοῦ παιδιοῦ της γιά νά προκαλέσει στή ψυχή άμφοτέρων κατάπληξη, δέος καί φόβο. Μέ τήν ταυτοποίηση αὐτή μέσα από τήν έκφραση της δικῆς της φυσιογνωμίας, τοῦ προσώπου καί τῶν ματιῶν της, πού εἶναι ὁ καθρέφτης της ψυχῆς της, μεταβιβάζει τά ίδια συναισθήματα δέους καί φόβου, (συναισθηματική μεταβίβαση), στό παιδί προκαλώντας του χαλάρωση τῶν μασητήρων μυῶν. Ἡ έκπληξη φέρεῖ τό άνοιγμα στό στόμα τοῦ βρέφους. Ἡ όμοιότητα δύο όλοκληρωτικά διαφορετικῶν άντικειμένων ἢ θεμάτων ύπογραμμίζεται έμφατικά καί τό παιδί μπορεῖ νά παραπλανηθεῖ συναισθηματικά, γιαιτί στό παιδί ἡ πρωτόγονη σκέψη υπῆρχε πάντα μυθική. Ἄς μή ξεχνάμε ὅτι τά πρώτα αἰνίγματα εἶχανε τήν αρχή τους στούς μύθους της μάννας. Εἶναι ὁ παλιός μύθος, ὁ όποιος μέ τίς μεταφορές καί τίς εἰκόνες του εἶναι σιγά-σιγά αἰνίγμα καί έτσι λησμονήθηκε ἡ αρχική σημασία του. Βέβαια μέσα στή ψυχή της μάννας ζεῖ άκόμη καί ύπάρχει σάν έπιβίωση ἡ φράση "φ ά ε γ ι ά ν ά μ ἡ σ π η λ ι ώ σ ε ι ς" ἢ "φάε γιά νά μπορεῖς νά ζεῖς καί νά άναπνεῖς μέ τά δύο σου σ π η λ ι α δ ά κ ι α". Στή ψυχή τοῦ παιδιοῦ επίσης ύπάρχει τό παραμῦθι τοῦ δράκου πού τρώει ανθρώπους καί παιδιά όταν δέν τρώνε, σάν φόβητρο. Στή περίπτωση τῶν αἰνιγμάτων αὐτῶν ἡ μάννα δέν περιμένει νά ρωτήσῃ τό παιδί πού τοῦ προτείνει γιά λύση τό "τί εἶναι"; Ἄπλῶς τό συνταυτίζει καί τό ταυτοποιεῖ γιά νά τοῦ προκαλέσει τό δέος καί τό φόβο μέ άντικειμενικό σκοπό νά άνοίξει τό στόμα του καί νά φάει δηλ. νά τοῦ βάλει μέσα στό στόμα τό φαγητό.

Οι μητέρες από ένστικτο έκφοβίζουνε τὰ βρέφη καί τὰ νήπια προκειμένου νά φάνε τό φαγητό τους μέ τὰ φ ό β η τ ρ α, τούς λεγόμενους παιδικούς δαίμονες ὅπως π.χ. "φάε, μή σέ φάει ὁ Μοῦτος" δηλ. ὁ μουγγός, ὁ κωφάλαος. Γιά τὰ παιδιά ὅμως τῆς προσχολικῆς ἡλικίας πού διακρίνονται γιά τόν ἀρνητισμό τους (ἀπό τοῦ 3-5 ἔτους τῆς ἡλικίας) καί ἀρνοῦνται νά ἀνοίξουν τό στόμα τους ἢ μητέρα μεταχειρίζεται χαϊδευτικά, ὁπαικτικά ἀκόμη καί τρομερά αἰνίγματα πού περιέχουν μέσα τή λέξη σπηλιά. Στή διατροφή τοῦ παιδιοῦ κατά τήν ἡλικία τοῦ ἀρνητισμοῦ τό πρῶτο πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει ἡ μάνα εἶναι τό παιδί ν' ἀνοίξει τό στόμα του γιά νά τοῦ βάλει μέσα τό φαγητό. Ἐάν παράδειγμα ἀναφέρω τὰ παρακάτω αἰνίγματα:

"Μιά παπίτσα φορτωμένη
σέ καλή σ π η λ ί τ σ α μπαίνει"

ἢ "Μιά βαρκούλα φορτωμένη
στή σ π η λ ί τ σ α πάει καί μπαίνει"

Ἀπάντηση: Ἡ κουταλιά γεμάτη φαγητό στό στόμα.

Ἡ βάρκα ἔχει φουσκωμένα τὰ πλάγια δηλ. τήν "κοιλιά". Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τή μαούνα.

"Μιά μαούνα φορτωμένη
στή σ π η λ ί τ σ α πάει καί μπαίνει"
(τό κουτάλι μέ τό φαγητό)

ἢ "Γουρουνίτσα φορτωμένη
σέ σ π η λ ί τ σ α πάει καί μπαίνει"

Ἀπάντηση: Τό χουλιάρι μέ τό φαγητό.

Ἡ μητέρα μεταχειρίζεται τή γουρουνίτσα γιατί τό γουρούνι εἶναι παμφάγο, εὐτραφές, εἶναι δέ πολύ γνώριμο στό παιδί τό ὅτι τρώει. Ἔτσι ἀσυνείδητα προσπαθεῖ νά τοῦ δημιουργήσει ἐξηρημένα ἀνταναικλαστικά γιά νά φάει.

ἢ "Καραβάκι φορτωμένο σέ σπηλίτσα πάει ν' ἀράξει".

ἢ "Γαῖδουρίτσα φορτωμένη
σέ σ π η λ ί τ σ α πάει καί μπαίνει"

ἢ "Μιά γκαμήλα φορτωμένη
στή σ π η λ ί τ σ α πάει καί μπαίνει
κι' ἡ γκαμήλα μπαίνει μέσα
κι' ἡ νορά πομένη ἔξω".

*Απάντηση: Τό κουτάλι μέ τό φαγητό στό στόμα.

Τά παραπάνω αίνίγματα δείχνουν τήν ποσότητα πού κάθε μητέρα θέλει καί έπιθυμεί νά φάει τό παιδί της, προκαλώντας του έξερτημένα άντανакλαστικά για νά έχει πάντα όρεξη.

*Επειδή ή Έλληνίδα μητέρα πιστεύει ότι τό εύτραφές παιδί είναι καί ύγιές μεταχειρίζεται στά αίνίγματα αυτά της διατροφής ζωα πού είναι πλούσια σέ τροφή, σέ λίπος, αυτά καθαυτά, όπως τό γουρούνι, ή γκαμήλα. *Η γκαμήλα έχει δύο καμπούρες λίπος, δηλ. άφθονία, επί πλέον είναι ζωο για μεταφορές όπως καί τό γαϊδούρι. *Επίσης μεταχειρίζεται μεταφορικά μέσα για μεγάλες ποσότητες τροφής όπως π.χ. ή βάρκα, τό καράβι κλπ. Οι αίνιγματικές αυτές λέξεις ικανοποιούν επί πλέον καί τήν μητέρα, ένστικτωδώς.

Τό δεύτερο πρόβλημα για τή μητέρα είναι πώς θά κατορθώσει να πείσει τό παιδί νά μασήσει αυτό πού του έβαλε στό στόμα μέ τόσο κόπο, γιατί συνήθως τά παιδιά άρνούνται νά μασήσουν παρά τήν πείνα τους, λόγω του άρνητισμού τους ή τό κρατούν "ώρες" στό στόμα, ακόμη δέ καί τό φτύνουν. Στίς περιπτώσεις αυτές ή μητέρα του λέει αίνίγματα για τό στοματάκι του (σπηλιά) προσπαθώντας μέ ήχομίμηση νά του προκαλέσει έξερτημένα άντανакλαστικά έτσι ώστε νά μιμείται. Παράδειγμα:

"Πέντε δέκα κουβαλοΰνε
δεκαχτώ βαριοκοποΰνε
μεσ'στίς Λέζωσ τή σ π η λ ι ο ύ λ α"

*Απάντηση: Πέντε-δέκα = τά δάκτυλα. Δεκαχτώ = τά δόντια.

*Η Λέζω είναι ή γλώσσα. *Η άπάντηση είναι τό στόμα.

ή "Ένα σ π η λ ί σπηλιόπουλο (ή σπηλιάκι)
γεμάτο σκεπαρνόπουλα"

(στόμα-δόντια)

ή "Ένα σ π η λ ι α δ ά κ ι
γεμάτο σκεπανάκια"

(στόμα-δόντια)

ή "άπό πάνω σπηλί, άπό κάτω
μέσα κόρη κελαΐδε"

(ή γλώσσα)

ή "Σαρανταπέντε άλογα σέ
μιά σ π η λ ι ά κλεισμένα
μασάνε τά καημένα".

Απάντηση: Τά δόντια.

Έδώ η μητέρα γνωρίζει ότι ο άνθρωπος έχει 32 δόντια και το παιδί της πολύ λιγότερα, αλλά ψυχαναγκάζεται να ξεπεράσει το φυσιολογικό αριθμό πολύ πέρα και από το μαγικό αριθμό 40 που σημαίνει, στη λαϊκή γλώσσα, άφθονία, για να φάει το παιδί της μέτρα που μπορεί περισσότερα δόντια.

ή "Ένα βαθύ βαθύ σ π η λ ι α δ έ λ λ ι
μέ εβδομήντα δύο άσπρα πετραδέλια"

Απάντηση: Στόμα-δόντια.

Ο λαός πιστεύει ότι το σώμα (τό κορμί) του ανθρώπου έχει 72 φλέβες ζωτικής σημασίας για την υγεία και συνταυτίζει κάθε δόντι με τις φλέβες αυτές.

Επειδή τα εξηρημένα αντανακλαστικά έμπεδώνονται με τις όπτικοακουστικές νευρικές οδούς η μητέρα από ένστικτο έπινοςέ αίνιγματα πού να έξυπηρετούνε αυτόν τό σκοπό. Έπίσης ένδόμυχα εύχαριστιέται να άκούει τό παιδί της να "ματσουλάει".

Αναφέρουμε μερικά:

"Ένα σ π ή λ α ι ο γεμάτο τσεκουράκια
(ή και σκερπανάκια) πού πελεκοϋνε"
(Γιά τά δόντια).

ή "Ένα μικρό ρ ι ζ ο σ π η λ ά κ ι
μιά φαμελιά σκεπάζει"

(τό στόμα μέ τά δόντια)

ή "Μέσα σέ σ π ή λ ι ο σέ βουνί
κάθεται κόρη και λαλει".

Απάντηση: Έη γλώσσα.

Έη χρησιμοποίηση τής σπηλιάς για να προκαλέσει τό δόξο στό παιδί έχει τήν άφειτηρία της στό φόβο τής μητέρας ή όποία τόν μεταβιβάζει σ' αυτό. Κατά τήν έποχή τής Τουρκοκρατίας όσα παιδιά είχαν προσβληθεί και πάσχανε από φυματίωση (χτικιό) τά σπήλιωναν. Ο λαός λέει: "Τά χτικιάρικα τά σπηλιώνουν". Τό ίδιο γινόταν και σέ έπιδημίες χολέρας, πανώλης, εύλογιάς κλπ. Έπάρχουν άκόμη τοπωνύμια όπως "του χτικιάρη τό σπηλάδι" ή "Πανουκλιασμένη σπηλιά" πού έκει άπομόνωναν τούς άρρώστους ένός χωριού σέ έπιδημία. Οι Τουρκοί άδιαφορούσανε για τήν υγιειανομική όργάνωση τής υπαίθρου, κάνοντας και μέ τόν τρόπο αυτό γενοκτονία, άφού έτσι

ἀποδεκατιζότανε τό Ἑλληνικό γένος. Ἀλλά ὁ λαός μας, σέ περιόδους ἐπιδημιῶν πανώλης, χολέρας κλπ. πού συνηθῶς ἔρχονταν ἀπό τήν "Τουρκιά" = Ἀνατολή, χρησιμοποιοῦσε τά σπήλαια σάν τόπους μονώσεως δηλ. ἕνα εἶδος φυσικῆς καραντίνας ἢ λοιμοκαθαριστηρίου. Αὐτά τά σπήλαια, ὅπως καί τά μονήρη τῶν "χτικιασμένων" ἦσαν τότε ἰσότιμα μέ τό θάνατο. Μέσα σέ παρόμοια σπήλαια βρίσκονται ἀκόμη κρανία πού θυμίζουν τίς ἐπιδημίες. Παράδειγμα δύο ἀπό τά παρακάτω αἰνίγματα:

"Ἡ σ π η λ ο ὕ γ κ ρ α, ἡ λούγκρα, ἡ λουγκροφαγωμένη
ὄλο τό κόσμο ἔφαγε κι' ἀκόμα δέ χορταίνει"

Τί εἶναι; Εἶναι ὁ Χάρος πού παίρνει τίς ψυχές μέσα σέ σπηλαιολοιμοκαθαριστήριο. Λούγκρα σημαίνει στή λαϊκή γλώσσα ὁ λοιμός κυρίως ὄμως ἡ πανώλη (πανούκλα). Προέρχεται ἀπό τό λιγός συγγεν. τοῦ λοιμός, λύμη, πού σημαίνει ὀλέθρια, καταστρεπτική, θανατηφόρο νόσο. Μιά τέτοια σπηλιά ἰσοῦται μέ τό θάνατο, τό "Χάρο", γιατί πανούκλα=Χάρος.

Ἐπίσης τό παρακάτω αἰνίγμα εἶναι χαρακτηριστικό. "Ἡ σ π η λ ι ἄ ἢ μουλωμένη, πού μιλοῦν τά σωθικά της" εἶναι οἱ ἀπομονωμένοι καί ἀποκομμένοι ἀπό τήν κοινότητα πάσχοντες μέσα σέ σπηλιά-λοιμοκαθαριστήριο.

ἢ "Σ π η λ ι α δ ἄ κ ι ἐφτάτρυπο
κάθε τρύπα κι' ὄνομα"

Ἀπάντηση: Τό κρανίο=θάνατος.

ἢ "Μέσα σ' ἕνα τρανό σ π ἦ λ ι ο
πολλά τραγιά βελάζουν"

Ἀπάντηση: Τό σπήλαιο-λοιμοκαθαριστήριο.

Ἀργότερα μετά τήν ἐξάλειψη τῶν ἐπιδημιῶν στά σπήλαια αὐτά ἔχτισαν σπηλαιώδεις ἐκκλησίες. Ἐτσι τό αἰνίγμα αὐτό μετά τήν ἀνεξαρτησία τοῦ κράτους τό λένε γιά τίς σπηλαιώδεις ἐκκλησίες. Τόσο τρόμο προκαλοῦσαν τά σπήλαια σάν λοιμοκαθαριστήρια σέ ἐπιδημίες πού ἀργότερα ὁ, τι εἶχε σχέση μέ τό θάνατο τό παρομοίαζαν μέ σπήλαιο ὅπως τό παρακάτω αἰνίγμα.

"Κούφιος σ π ἦ λ ι α κ α ς
δράκοι μνη βγάξει"

Ἀπάντηση: τό τουφέκι.

Ἡ ἐπιβίωση λοιπόν αὐτοῦ τοῦ τρόμου τῆς σπηλιάς-λοιμοκαθαριστηρίου ἐφόβιζε τή λαϊκή μάννα ἢ ὁποία πίστευε ὅτι ὄλες σχεδόν οἱ ἀρρώστειες, ἰδίως ἡ φυματίωση καί τά λοιμῶδη προσβάλλουν τά "ἄφαγα" δηλ. τά μὴ φα-

γανά παιδιά. Ή μάννα πίστευε ότι όταν τό παιδί δέν έτρωγε έξασθενούσε ό όργανισμός του. Αυτό είναι και σήμερα παραδεκτό από τήν ίατρική λόγω τής έξασθένησης του άνοσοβιολογικού συστήματος του όργανισμού.

Ή λαός λέει: "τά άφαγα παιδιά τά τρώει τό χτικιό, οί συράμενες και οί λοιμικές". Είναι γνωστό ότι τά παιδιά πού διατρέφονται κακώς προσβάλλονται εύκολότερα από έλονοσία "θέρμες". Ή έλονοσία άποτελούσε τήν έποχή εκείνη εύνοϊκό έδαφος για τήν ανάπτυξη τής φυματίωσης "χτικιού". Ή επίσης οί έποχιακές δηλ. οί "συράμενες" καθώς και οί "λοιμικές" δηλ. οί λοιμώδεις άρρώστειες έχουν βαρεία διαδρομή σέ άτομα κανώς διατροφόμενα. Ήπίσης ή έγκεφαλονωτιαία μηνιγγίτιδα και οί παθήσεις τών άνωτέρω άναπνευστικών όδών εκείνη τήν έποχή είχαν μιá θνησιμότητα 35-40%. Οί παθήσεις αυτές έξακολουθοούν άκόμη νά είναι ή πρώτη αίτία του θανάτου στά βρέφη μετά τά άτυχήματα.

Ήπίσης ό λαός πιστεύει (αυτό έχει έπιστημονική άλήθεια) ότι, ή ύγρασία και τό ψύχος όταν προσβάλλουν τά κάτω άκρα άποτελούν εύνοϊκό παράγοντα για τίς παραπάνω άρρώστειες.

Ήναφέρω μερικά αίνίγματα για τήν καλή ύπόθεση και τίς κάλτσες.

"Πέντε νοματ'καλόγεροι

χτίζανε ένα σ π η λ ά κ ι

για του Γεωργάκι τό ποδαράκι"

Ήπάντηση: Οί 5 βελόνες πού πλέκουν τήν κάλτσα.

ή "Τήν ήμέρα μουκος

και τό βράδυ σ π ή λ ι ο ς"

Ήπάντηση: Τά παπούτσια.

Γιά νά διδάσκει ότι πρέπει νά φοράνε όλη τήν ήμέρα τά παπούτσια (προστασία) και μόνο τό βράδυ νά τά βγάλουν. Τά πρώτα συμπτώματα τών νόσων αυτών είναι πολλές φορές παρατεταμένη πυώδης καταρροή, από παραρινοκολπίτιδες, γυμορρίτιδες, ιδίως για τήν έπιδημική μηνιγγίτιδα.

Ήναφέρω παραδείγματα για τήν καταρροή τών άνωτέρω άναπνευστικών όργάνων.

"Μιά κυρά κατέβαινε

άπό μικρό σ π η λ ά δ ι

πέντε τήν άρπάζανε

στόν τοίχο τήν πετάξανε"

Ἀπάντηση: Ἡ μύξα.

ἢ "Μέσα ἀπὸ δύο σπηλιάκια
ρέει πετιμέζι"

Ἀπάντηση: Ἡ μύξα.

ἢ "Ἡ Ἑλένη ἢ Ἑλένη
ἀπὸ δύο σ π η λ ἄ κ ι α βγαίνει"

Ἀπάντηση: Ἡ μύξα.

Γιὰ τὴν πρόληψη τῶν παραπάνω νόσων ἡ σίτιση τῶν παιδιῶν γινόταν κατὰ προτίμηση μὲ ἀμύγδαλα, καρύδια καὶ μέλι, πού περιέχουν ὑψηλό ποσοστὸ θερμίδων ἐπὶ πλεόν βιταμίνες C (ἀντιφλεγμονώδης) καὶ D (ἀντιραχητική).

Ἀναφέρουμε καὶ δύο αἰνίγματα πού μεταχειρίζεται ἡ μάνα γιὰ νὰ παροτρύνει τὸ παιδί της νὰ φάει ξηρούς καρπούς (βιταμίνη C καὶ D).

"Τέσσερα ἀδελφάκια σ' ἔνα
σ π η λ ι α δ ἄ κ ι κ λεισμένα"

Ἀπάντηση: Τὸ καρύδι.

ἢ "Δύο ἀδελφούλια σέ μιὰ
σ π η λ ι ο ὄ λ α κλεισμένα"

Ἀπάντηση: Τὸ ἀμύγδαλο

"Καλότρυπη σ π η λ ι ἄ δ α
καὶ στοῦ βασιλιά τῆ τάβλα"

Ἀπάντηση: Ἡ κερήθρα.

Γιὰ τὴν καλή ὀδοντοφυΐα, τὴν πρόληψη τῆς ραχίτιδος καὶ τῆς ραχιτικής τετανίας πού προκαλοῦσε αἰφνίδιους θανάτους ἀπὸ λαρυγγόσπασμό ἢ λαϊκή μάνα ἔτριβε πάντα τὸ κέλυφος ἢ τὴ δαγκούνα κάβουρα καὶ πότιζε συχνὰ τὸ παιδί της ("πότια").

Τὸ παρακάτω αἰνίγμα εἶναι ἐνδεικτικὸ.

"Ἀπὸ κάτω στό σ π η λ ἄ κ ι
κρύβεται ὁ Νικολάκης"

Ἀπάντηση: Ὁ κάβουρας.

Βοηθήματα

- 1) Ἀρχεῖο Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
- 2) Ἀρχεῖο Κέντρου Ἐρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
- 3) Ζερλέντης Π.Γ. κ.ἄ. Δημῶδη αἰνίγματα. Νεοελλ. Ἀναλ.Α (1870) φυλλάδ.Δ.

- 4) Λάμπρος Σ.Π.: Δημόδη αίνιγματα Νεοελλ. 'Ανάλεκτο Φιλολ.Συλλ. Παρνασσός Α': (1871) φυλλ.Δ.
- 5) Πολίτης Ν.Γ.: Αίνιγματα και λογοπαίγνια. 'Ο έν Κωνσταντινουπόλει' Ελλην. Φιλολογικός Σύλλογος Η': (1873-1874).
- 6) Παπαχριστοδούλου Π. Θρακικά αίνιγματα. 'Αθήναι (1958).
- 7) Σέττα Δ.Χ., Αίνιγματα από τή Βόρεια Εύβοια. 'Αθήναι (1965).